

(Ön)életrajz két kézre

A fotókkal gazdagon illusztrált kötet címe (*Legvégül a tópart*) is, alcíme pedig kiváltképp, meglehetősen rejtélyes. Egy bizonyos, Rózsa Györgyről van benne szó, márpedig, ellentétben a kötethez ajánlást író Monok István (az akadémiai könyvtár főigazgatójaként Rózsa György utódja) vélekedésével, mi úgy tartjuk, hogy napjainkra egyáltalán nem jellemző az előttünk (mármint a fiatalok előtt) jártak lenézése, lekicsinylése. Sőt! Akár azokon a rendezvényeken veszünk részt (az Országos Széchényi Könyvtárban számos ilyen volt, de egyebütt sem ismeretlen műfaj), amelyeken a régiek, a már régóta nyugdíjasok és a fiatalok találkozhatnak, beszélgethetnek, ismerkedhetnek a volt és a jelen problémáival, akár elolvassunk néhány nekrológot, amelyeket egészen fiatalok írtak valaha volt főnökeikről, nem rég elhunyt kollégáikról, azt tapasztalhatjuk, hogy az előttünk járók iránt táplált érzés éppen nem a lekicsinylés, vagy az érdektelenség. Rózsa György esetében pedig kiváltképp más a felállás. Személyét, munkásságát, életművét nemcsak érdeklődés, tisztelet és megbecsülés övezi, de legendák is szólnak róla. Ebben persze szerepe lehet annak is, hogy Rózsa György szinte élete utolsó napjaiig részt vett olyan összejöveteleken, ahol fiatalok sokaságával találkozhatott (például PhD-védéseken). Ha valaki fiatalot megkérdezek, mit tud Rózsa Györgyről, tudja-e egyáltalán, kicsoda is volt, a válaszok sokszor sértődöttek: már hogyn tudna! És mindjárt sorolja is az alapvető dolgokat: természetesen az akadémiai könyvtár főigazgatója volt, ő építette az akadémiai könyvtárat, amelynek létrehozása az egyik legnagyobb teljesítmény volt az Országos Széchényi Könyvtár és az új Szabó Ervin Könyvtár átköltöztetése, kialakítása mellett. De szinte mindenki tudott arról is, hogy Rózsa György nagy tudós is volt. Igaz, tudományos fő művét, az angolul megjelent *Információ: az igényektől a szükségletekig* (Bp., 1988.) című kötetét nem mindenki olvasta, ám azt szinte mindenki tudja, hogy az internetről Rózsa György tudósított hazánkban először, még annak megvalósítása előtt. Azt persze kevesen tudják, hogy Rózsa György mit tett a harmadik világ enyhén szólva fejletlen országaiban az információgazdálkodás, az ottani könyvtárügy megteremtése érdekében, és ezt miként tette. Egy szó, mint száz, a Rózsa-könyvre igen nagy szükség volt, és bizton állíthatjuk, hogy lelkes és nagyszámú olvasókra fog találni.

A könyv alcímét unokája, Rózsa Dávid, a KSH Könyvtár főigazgató-helyettese vizsgálja meg*. Aki ezt a megvilágítást átugorja, joggal vélheti úgy, hogy egy Rózsa György önéletrajzot tart a kezében. Hiszen a kötetben folyamatos a szöveg, amely időrendben számol be mindarról, ami vele történt, amit ő tett, és ami mindennek az értelme volt. Nos, Rózsa Dávid elárulja, hogy nem önéletrajzról, hanem valójában interjúkötetről van szó.

* A kötet elkészültéről lásd e számunkban Rózsa Dávid Belakni létünk tartományait című írását.

Magnóval felszerelve ő beszélgetett nagyapjával, akinek válaszait sokszor kiegészítette annak egyik-másik írásával, vagyis ő valóban társszerző, ám ezt gondosan titkolni igyekezik. Tán a nagyapai szerénység (erről lesz majd szó később) valamilyen atavizmusáról van szó. A végeredmény, a kérdező kérdései nélkül adott válasz-szöveg azonban önmagáért beszél. Önmagáért, mert sokkal jobban olvasható, sokkal vonzóbb mű született így, mintha állandóan megakasztaná a folyamatos szöveget az interjúvoló, és mintha a válasz csak a kérdésre vonatkoznék, nem pedig a lényegre, a beszámolóra, az „életvallomásra”.

Maga a mű regényszerűen érdekes és olvasmányos. Nem véletlenül. Rózsa György – mindenki tudja – szépiró is volt, nem is akármilyen. Ez az önéletrajza is nagyszerű regény. Kezdve onnan, ahogy beszámol az ősökről, a rokonságról, a szülőkről, tovább odáig, ahogy leírja, bemutatja a korabeli Nagyváradot, Bukarestet, a bécsi döntés után visszatért Váradot, a második világháború rémségeit stb. Könyvtári, könyvtárosi szempontból ezek a részek, majd a következő időszak rajza, a diplomata karrier állomásait vázoló részek, a mai Terror házában, majd Kistarcsán eltöltött időszakok a könyvtárost – talán – nem érdeklik. Vagy nem szakmai szempontból érdeklik. De egyébként? Egyébként nagyon is! Annak idején megjelent egy több száz oldalas monográfia Péterfy Jenőről. Egy irodalmár sokallta a száz oldalakat Péterfy Jenőre. Válaszul Németh G. Béla nem azt magyarázta el az értetlenkedőnek, hogy valójában hány oldalt érdemel Péterfy, hanem arról beszélt, hogy Péterfy Jenő munkássága kapcsán mintegy fél évszázad társadalom- és művelődéstörténetét tartalmazza a könyv. Rózsa György „előlete”, mármint könyvtárosi előlete kapcsán a magyar múlt igen jelentős szakaszai kerülnek reflektorfénybe, ráadásul úgy, hogy mindez személyes élményeken alapul, abszolút hiteles, történelmi szempontból nézve forrásértékű. És persze regényszerűen érdekes és vonzóan olvasmányos.

A könyv részletesen beszámol arról, miként vált a könyvtári-könyvtárosi képzettséggel egyáltalán nem rendelkező, már nem is egészen fiatal ember vérbeli, igazi könyvtárossá. Nem volt könnyű és nem volt rövid az út. Ám annál tanulságosabb a kötet immáron a könyvtáros olvasó számára. Nem rekapitulálnánk e folyamat rajzát. Hisz – remélhetőleg – úgyis minden könyvtáros el fogja olvasni. Azt azonban kiemelnénk, hogy az igazi könyvtárossá válás véglegesnek, megingathatatatlannak tűnt. Rózsa Györgyöt nem egyszer és nem akármilyen ajánlatokkal kísértették meg. Válasza mindig határozottan nemleges volt. Könyvtáros lett és az is akart maradni. Pedig anyagilag is, megbecsülés szempontjából is, társadalmi rangot tekintve is jobban járt volna, ha... De nem akart, nem kívánt, nem tudott nem könyvtáros lenni. És ezáltal nemcsak erkölcsi példát mutathat nekünk, könyvtárosoknak, de valami sokkal mélyebbet is. Szakmánk rangjára, fontosságára, elhagyhatatlanságára ad, megint csak személyes, átélt, abszolút hiteles tanúságot. De elbeszéli azt is, amit könyvtárosként, a szakma tudósaként tett és átélt. A magyar könyvtárügyi jó néhány évtizedét foglalja össze saját sorsáról, saját ténykedéséről szólva. Persze nem könyvtárügy-történetet ír. (Bár tapasztalatai, ismeretei birtokában írhatna.). Még csak az akadémiai könyvtár történetét sem foglalja össze. Arról és csak arról szól, ami közvetlenül rá vonatkozik. amit ő tett, vagy amit tenni szeretett volna, de nem hagyták, vagy csak kerülő utakon-módokon valósíthatta meg terveit, szándékait. De bármennyire ragaszkodik is a saját tevés-vevésről szóló beszámolójához, óhatatlanul teljes korpépet nyújt. A könyv lapjain rendre felbukkannak és jellemeztetnek a hatvanas-hetvenes-nyolcvanas évek magyar politikai és – főleg – könyvtárügyi szereplői. Csodálatos panteont nyújt ezeken az oldalakon Rózsa György. Könyvtárosok számára azért is igen érdekesen, mert ismert

szereplők látszanak, láttatnak így más és más oldalaikról, más és más vonatkozásban. Azt hiszem, e könyv birtokában igen sok könyv- és könyvtártörténet korrigálható, vagy legalábbis kiegészíthető. Az pedig nyilvánvaló, hogy az akadémiai könyvtár története Rózsa György e munkája nélkül elképzelhetetlen. Különös tekintettel annak új, Rózsa György által inaugurált, mai épülete és berendezése tekintetében.

Egy csodálatos ember és egy csodálatos könyv. E sorok írója azt szeretné, ha minden magát értelmiséginek tekintő könyvtáros kézbe venné, elolvasná. Ám e lap hasábjain csak a könyvtárosok figyelmét hívhatja fel rá. Az ő figyelmüket azonban igen fontosnak tartja. Azt hiszi, e mű afféle kötelező olvasmánya lehetne minden magyar könyvtárosnak.

Meg kell jegyezmem, hogy némi hiányérzetet is keltett bennem ez a munka. Jó lett volna, ha a sok, a mai fiatalok számára nem, vagy kevéssé ismert könyvtári (és néha politikai) szereplő esetében csillag alatt, lábjegyzetként néhány információ lenne található, kik is voltak ők. Ez azonban sokadrendű kérdés. Sokkal nagyobb gondokat okoz Rózsa György szerénysége. Hisz még azt is el akarja hitetni olvasóival, hogy angol és német tudása a szerénynél is szerényebb. (Anyanyelvű szintű francia tudását azonban ő sem tagadhatja, bár azzal sem dicsekszik.) De – szinte azt írtam, hogy letagadja – mindazt, amit csinált, mindazt az országra-világra szóló dolgot, ami a nevéhez köthető, legszívesebben közös munkaként tünteti fel. Pedig... Pedig tudható, hogy csaknem egyedül, szinte teljesen közömbös, néha kifejezetten ellenséges környezetben alkotta meg mindazt, amit megalkotott. Gondoljunk csak bele, miféle furfangok, miféle diplomáciai manőverek voltak szükségesek ahhoz, hogy például ne valósuljon meg Kádár János ötlete az Országos Széchényi Könyvtár és az akadémiai könyvtár egyesítéséről. És a kisebb, de azért politikailag élenjáró emberek agyrémeiről ne is essék szó! Rózsa György hatalmas energiákat „fecsérelt el” eszement ötletek és koncepciók elhárítására. De nem sajnálta a nem kisebb fáradságot kívánó pozitív ötletek, tervek, koncepciók kidolgozására és végrehajtására, végrehajtására szánt időt és energiát sem.

Problémának látom a könyvben néhány igen fontos téma túlon túl rövidre zárását is. Rózsa Györgyről, a tudósról alig-alig esik szó (lásd a szerénységről mondottakat!). Mindössze egy bekezdésnyi szöveg szól a harmadik világban végzett hatalmas munkájáról. Alig esik szó a bibliológiáról, pedig azt Rózsa György plántálta hazai talajba, hogy azután Kovács Máté révén az egyetemi könyvtáros képzésben oly nagy szerepet játszó. És sorolhatnám még kívánságaimat. De nyilvánvaló, hogy már nem a pertraktált könyvről van szó. Hanem arról, hogy a Rózsa-téma koránt sincs lezárva ezzel a kiadvánnyal. Tanulmányok sokaságára lenne szükség, hogy a téma végére járhassunk. És talán nem felesleges eltűnődni azon, hogy megfontolandó volna valamiféle alapítványt, kuratóriumot létrehozni Rózsa György oeuvre-je kutatására. Ilyen kuratórium Kovács Máté vonatkozásában már régóta és igen eredményesen működik.

(Rózsa György – Rózsa Dávid: Legvégül a tópart. (Ön)életrajz két kézre. Budapest, MTA Könyvtár és Információs Központ – KSH Könyvtár, 2015. 262 p.)

Vajda Kornél